7.2 Kiswahili Karatasi ya 2 (102/2)

UFAHAMU

(a) (i) Uhaba wa chakula/Ukosefu wa chakula/Upungufu wa chakula

(ii) Usalama wa chakula chenyewe

(Hoja 2 x 1 = 2)

(b) (i) Kuwepo kwa mikakati ya kuhakikisha kuna usalama wa chakula/kukuza kilimo cha umwagiliaji ili kuepuka adha inayosababishwa na ukosefu wa mvua/zichukuliwe hatua mufidi za kuzuia na kupambana na athari za gharika.

(ii) Kuwepo kwa sera za kuhakikisha kuna usalama wa chakula

(Hoja 2 x 1 = 2)

(c) (i) Uandalizi wa chakula kilichochafuliwa na choo;

(ii) Kutozingatia mbeko za usafi;

(iii) Kukiandaa chakula na kukiacha katika hali vuguvugu kabla ya kukipakua;

(iv) Ulaji wa chakula kisichoandaliwa vyema.

(Hoja 4 x 1 = 4)

(d) Kuzuia hali inayochochea ukuaji wa viini/kuhakikisha kuwa chakula hakitakuwa na viini

(e) (i) Pana haja ya kuzingatia usafi wa chakula;

(ii) Uandalizi unaofaa;

(iii) Vyombo vya undalizi viwe safi;

(iv) Kanuni za usafi zifuatwe;

(v) Upikaji na uandalizi uwe kamilifu. (Hoja 4 x 1 = 4)

(f) (i) Ngambi ya mvua –Uhaba, upungufu, shida, ukosefu, uchache

(ii) Adha – Shida, kero mashaka, usumbufu, dhiki, matatizo, taabu, janga

(Hoja 2 x 1 = 2)

- Kuadhibu

(i) Ondoa alama 3 za makosa ya hijai yanapotokea kwa mara ya kwanza, yaani ½ alama hadi kufikia makosa 6.

(ii) Ondoa ½ alama kwa kila kosa la sarufi kufikia ½ ya alama alizopata katika kila kisehemu.

2 MUHTASARI

(a) (i) Uwazaji tunduizi ni tendo ambalo huhusisha matumizi ya akili.

(ii) Umekitwa kwenye mizizi ya michakato kama makini, upangiliaji, uteuzi na tathmini.

Au

Umekitwa kwa mizizi ya michakato mbalimbali.

(iii) Uwazaji si mchakato mwepesi.

Au

Uwazaji ni mchakato changamano

(iv) Uwazaji tunduizi unahusisha stadi na mikabala tofauti.

(v) Hushirikisha kupima hoja za upinzani na ushahidi uliopo kwa njia ya haki/ukweli uliofunikwa na taswira ya juu juu.

(vi) Hujumuisha kutambua mbinu zinazotumiwa kufikia msimamo fulani kwa mvuto zaidi na kwa matumizi ya mbinu za kishawishi.

(vii) Huhitaji kutathmini masuala kwa mtindo ulio wazi kufikia uamuzi.

(viii) Huhusisha kuwasilisha mtazamo kwa njia yenye uwazaji mzuri na inayoshawishi.

(Hoja 8 x 1 = 8)

(b) (i) Unasaidia kujenga makini ya utendaji

(ii) Hupevusha uwezo wa usomaji kwa kuufanya uwe na malengo wazi

(iii) Humsaidia mtumiaji kutambua hoja kuu katika matini/kutambua ujumbe fulani bila kuzongwazongwa na hoja duni za pembeni

(iv) Unasaidia kuuchonga uwezo wa kuikabili hali fulani/unasaidia kuitikia hali fulani.

(v) Unasaidia kukuza stadi za uchanganuzi.

(vi) Binadamu huwa mtu tofauti na bora anapojenga na kuuimarisha uwazaji tunduzi wake.

(Hoja 6 x 1 = 6)

- Mtindo wa kutuza

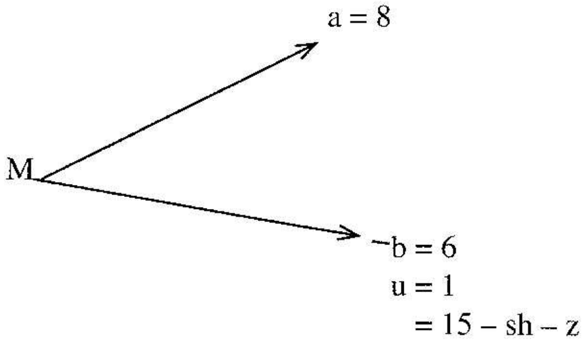

- Kuadhibu

Ondoa makosa 6 ya hijai yotokeapo mara ya kwanza kwa kuadhibu ½ alama kwa kila kosa yaani alama 3

Ondoa alama 3 kwa makosa 6 ya mwanzo ya sarufi(s)

Ondoa alama 1 kwa ziada (z) ya maneno 10 ya mwanzo kisha endelea kuondoa ½ alama kwa kila ziada ya maneno 5 hadi mwisho wa jibu lake

3 MATUMIZI YA LUGHA

(a) (i) Mfano – Mwanafunzi mwenye tabia nzuri hupendeza

(ii) Mfano - Mwenye gari amewasili

Mwenye kula kwa pupa hafaidi utamu

Amesema lenye maana

(Hoja 1 x 2 = 2)

(b)

- Paka jeupe limenaswa guuni.
- Jipaka jeupe limenaswa jiguuni.
- Paka jeupe limenaswa jiguuni.
- Jipaka jeupe limenaswa guuni.

(Alama 1 x 2 = 2)

(c) (i) /y/na/w

(ii) /r/

(Alama ½ x 2 = 1)

(d) Kitondo – Mwalimu

Kipozi – Mzigo

Ala – Gari

(Alama 1 x 3 = 3)

(e)

S						
S1			U	S2		
KN	KT			KN	KT	
N	T	E		N	T	E
Maria	alipila	taratibu	huku	mama	akimwelekeza	vizuri

(Alama 4)

(f) 1-1

(Alama 1 x 1 = 1)

(g) (i) Neno watoto lisibadilike – Likibadilishwa ondoa ½ alama

(ii) Wameombwa - Wameamrishwa

Wamelazimishwa

Wameshurutishwa

(iii) Waanike - Waanue

(Alama 2 x 1 = 1)

(h) Mwana alishangiliwa arusi na mama.

Mwana alishangiliwa arusi yake na mama.

Mwana alishangiliwa arusi na mamake.

(Alama 2 x 1 = 2)

(i) Mtu atupaye tope hujichafua mwenyewe.

Mtu anayetupa tope hujichafua mwenyewe.

Mtu atupaye tope ndiye ajichafuaye/mwenyewe.

Mtu anayetupa tope ndiye anayejichafua.

Mtu ajichafuaye mwenyewe ni yule atupaye tope.

(Alama 2 x 1 = 2)

(j) Mgonjwa huyo hakupona wala kurejea nyumbani.

Mgonjwa huyo hakupona na hakurejea nyumbani.

Mgonjwa huyo hakupona wala hakurejea nyumbani.

Mgonjwa huyo hakupona na kurejea nyumbani.

(Alama 2 x 1 = 2)

(k) Kuliko : Kihusishi kilinganishi

Halafu : Kihusishi cha wakati

(Alama 1 x 2 = 2)

(l) Chuma : Madini, mtu mwenye nguvu nyingi, tungua/tundua, tafuta mali.
* Sentensi zidhihirishe maana mojawapo ya hizo zilizoelezwa.

(Mbili zozote 2 x 2 = 4)

(m) Tafakuri, kutafakari, utafakari.

(Alama 1 x 1 = 1)

(n) (i) Juma alituhitaji kwenda kwake.
(ii) Mimi pamoja na Juma tuliitwa na mtu fulani.
(iii) Sisi pamoja na Juma tuliitwa na mtu fulani.
(iv) Juma aliwaita watu wengine kwake.
(v) Watu wengine pamoja na Juma waliitwa na mtu fulani.

(Alama zozote 1 x 2 = 2)

(o) (i)

tu	-	Kiambishi cha nafsi ya kwanza wingi
ta	-	Kiambishi cha wakati ujao
on	-	
an	-	Kiambishi cha mnyambuliko au kauli ya kutendana
a	-	Kiishio (kauli tenda)

Au

(ii)

tu) ta)	Viambishi awali	
an) a)	Viambishi tamati	(alama 1 kwa kila kiambishi) 1 x 4 = 4

(p) Viunganishi vya kinyume - lakini, ijapokuwa, japo, ingawa, ila, bali, ilhali, hata kama/hata hivyo

(Alama 2 x 1 = 2)

(q) (i) Irabu pekee – kwa mfano – o - a
(ii) Konsonanti pekee – kwa mfano – m tu
(iii) Konsonanti na irabu – kwa mfano ba – ba
(iv) Konsonanti konsonanti irabu – kwa mfano – mba-vu
(v) Kiyeyusho na Irabu wa-ya

(Mbili zozote, alama 1 x 2 = 2)

(r) Mzee alimwambia mwanawe, "Njoo nikupeleke kwa babu angalau umjue." Mtoto aliuliza, "Nani babu?"

(Alama 4)

4 ISIMUJAMII

(a) (i) Kukua na kuenea kwa lugha ya Sheng'.
(ii) Watu wengi kutothamini lugha ya Kiswahili.
(iii) Watu wengine kutawaliwa na kasumba ya kigeni hadi kupenda Kiingereza na lugha zingine za kigeni na kudunisha Kiswahili.
(iv) Vyombo vya mawasiliano vinapotosha Kiswahili sanifu.

(v) Shughuli nyingi shuleni zafanyika kwa Kiingereza.
(vi) Lugha ya Kiingereza kutumika kufunzia masomo mengi. Kiswahili kinafunza lugha ya Kiswahili tu.
(vii) Ukosefu wa walimu waliofuzu katika Kiswahili katika baadhi ya shule
(viii) Ukosefu wa vitabu katika baadhi ya shule
(ix) Vipindi vichche vya kufunza Kiswahili
(x) Uhaba wa wakaguzi na waelekezaji waliohitimu katika Kiswahili
(xi) Athari za lugha ya kwanza.
(xii) Kutohusishwa kwa lugha ya Kiswahili katika masuala ya kisayansi na teknolojia.

(zozote 5 x 1 = 5)

(b) (i) Kuwahimiza vijana kutumia lugha mwafaka ya Kiswahili kutegemea muktadha
(ii) Kuwahimiza wanafunzi kukionea Kiswahili fahari
(iii) Kiswahili kiwe lugha rasmi na kitumiwe katika shughuli zote za kiserikali
(iv) Kuundwa kwa asasi ya kudhibiti matumizi mwafaka ya Kiswahili kwenye vyombo vya mawasiliano
(v) Sera bora za matumizi ya Kiswahili shuleni ili kukipa Kiswahili hadhi sawa na Kiingereza
(vi) Kuweka sera ambapo Kiswahili kitatumika kufundishia baadhi ya masomo kama vile dini, stadi za kimaisha, ujasiri na kadhalika
(viii) Serikali kuhakikisha kuwa imewaajiri walimu wa Kiswahili waliohitimu katika shule zetu zote
(ix) Mashirika ya uchapishaji yachapishe vitabu vingi kwa lugha ifaayo na kwa gharama nafuu
(x) Vipindi vya kufundishia Kiswahili viongezwe
(xi) Serikali ihakikishe kuwa kuna wakaguzi wa kutosha kukabiliana na idadi ya shule zinazozidi kuongezeka
(xii) Matumizi yafaayo ya lugha ya Kiswahili yahimizwe kuanzia shule za msingi
(xiii) Kuhimiza matumizi ya Kiswahili katika masuala ya kisayansi na teknolojia

(zozote 5 x 1 = 5)

- Kuadhibu

(i) Ondoa ½ alama kwa kosa la hijai (h) litokeapo kwa mara ya kwanza hadi kufikia makosa 6; yaani alama 3 katika swali zima.
(ii) Ondoa ½ alama kwa kosa la sarufi(s) litokeapo mara ya kwanza hadi kufikia makosa 6, yaani alama 3 katika swali zima.